

Något om färgning för 100 år sedan

af

Einar Lönnberg.

Förr i tiden, då allmänheten ej köpte allting färdigt, spelade färgningen en helt annan roll för den svenska allmogens hushållning. Man spann sin ull hemma. Antingen färgades därpå garnet, innan det användes till väfnad eller stickning, eller ock väfdes vadmal af ofärgadt garn och färgades sedan. För hemmaväfnung af bomullstygg köptes ofärgadt garn på spinnerierna och lämnades till färgning, innan det användes, för så vidt man ej kunde färga själf (med tillhjälp af lafvar o. s. v.).

Färgningen var också mycket olika då mot nu. Det fanns ej så många färger — anilinfärgerna äro en uppfinning från senare tider¹ — men de, som funnos, voro mera »äkta» än nutidens. Till stor del hemtades de från växter, af hvilka en del odlades inom landet såsom ängsskära, krapp, vejde o. s. v., andra åter importerades utifrån såsom indigo, blåholz, gulholz, gurkmeja m. fl. Detta sistnämnda gällde naturligtvis äfven om det enda brukliga färgämnet från djurvärlden, konsjonell eller kochenill.

När färgods inlämnades till färgning, betalades naturligtvis en viss afgift för färgning, och annan behandling af detsamma. Men dessutom erhöill färgaren, åtminstone i vissa fall, en slags tull in natura. Han behöfde nämligen ej mer än lämna »vikt för vikt», som

¹ Det första anilinfärgämnet, mauvein, upptäcktes 1856 af Perkin. De första fabrikerne för tillverkning af anilinrödt öppnades i Lyon 1859. På de senare årtiondena har denna industri blifvit världshärskande.

det hette. Det vill säga garnet vägdes vid mottagandet och, när egaren återfick det färgadt på öfverenskommet sätt, behöfde färgaren ej lämna mera än samma vikt han mottagit. Då garnet genom färgningsprocessen ökats i vikt, så blef viktsöfverskottet färgarens egendom.

Mot slutet af 1700-talet grundades i Linköping af borgaren och sedermera rådmannen därstädes Carl Fredrik Lönnberg ett färgeri. Detta omfattades med stort förtroende af allmogen och åtnjöt mycket godt anseende såväl för sina pålitliga färger som för den redbarhet,¹ hvarmed affären sköttes. Till följd häraf utvecklades det inom kort till en efter dåtida förhållanden betydande affär med stadgadt rykte öfver en stor del af landskapet. Efter rådmän C. Fr. Lönnbergs död 1822 fortsattes färgerirörelsen en följd af år af dennes bror († 1838) och sedan af hans änka, men nedlades sedermera af henne.²

I några gamla gömmor har anträffats rådmän C. Fr. Lönnbergs »Färgbok», d. v. s. anteckningar i starkt förkortad stil såsom en slags promemoria angående beredandet af vissa vid färgning använda blandningar samt flera olika slags färgningssätt. Då dessa anteckningar äga ett visst kulturhistoriskt intresse återgifvas de här nedan ordgrannt med den tidens än mera än nutidens inkonsekventa stafningsätt och utan att ens några skiljetecken insatts.

Några förtydligande anmärkningar äro bifogade efteråt, men vissa yrkestermer och äfven en del andra uttryck kan meddelaren ej själf förklara.

Af färgningsrecepterna framgår en del förhållanden vid sidan af det rent tekniska tillvägagångssättet för färgningen samt färgblandningens beredning, och äfven detta är ej utan sitt kulturhistoriska intresse. För det första får man reda på huru många slags färger och färgningsmetoder, som voro i bruk i slutet af 1700- och början af 1800-talet vid ett svenskt färgeri, hvilket i sin tur ger en antydning om den rådande smaken i detta afseende. I synnerhet får man

¹ C. Fr. Lönnberg var bland allmogen känd under hedersbinamnet »Rådmän Bål-vater» (af »vat» = präktig, duktig).

² År 1854, då hennes ende son promoverades till filosofie doktor och det sålunda var tydligt, att affären ej skulle fortsättas inom familjen.

detta klart, om man ser på färgsatsernas storlek. I beskrifning nr 6 på färgning af mörkblå vadmal finner man färgsatsen beräknad för ej mindre än 150 alnar hvit vadmal. Detta ger ju en viss föreställning om, att den mörkblåa färgen var mycket omtyckt af östgöta-allmogen på den tiden. Närmast i ordningen kom buteljgrönt (nr 19), för hvilken färgning satsen är beräknad till 100 alnar vadmal. Grönt vadmal (nr 29) var tydligen ej fullt så vanligt, eftersom satsen för beredning af dylikt blott är beräknad för 50 alnar. För anbringande af »skinn-kulör» (nr 22) utgicks från en sats, som är beräknad för »30 alnar», men om det var vadmal eller någon annan väfnad står ej omnämndt. Vidare ser man, att biljardkläde (nr 26) ej var någon ovanlig artikel, då satsen för sådant angifves för 4 lispund färggods. Omfärgning af mörkblått kläde till olivbrunt (nr 24) synes ha förekommit rätt ofta, då satsen härför utgår från 2½ lispund gods, men grönt kläde (nr 23) var tydligen mindre i bruk, då endast 24 skålpund omnämnas såsom utgångsvikt. Gulfärgning af boj (nr 30) torde ha varit vanlig, då färgningsbeskrifningen upptager 3 lispund häraf som begynnelsesats. I öfriga fall, då i beskrifningen endast uppgifves färggodsets vikt, men ej dess art, afses troligen garner. I ett stort antal fall utgår man vid färgsatsens beräkning från ett lispund färggods, nämligen för pomeransgult, guldgult, citrongult, »paljgult», castorsvart, grått, gallsvart, »pysbrunt», nötblunt, krapprödt, »mordant-rödt», karmosinrödt, mörkgrönt, mellangrönt, höggult, »bombasinbrunt», äkta gredelint och oäkta gredelint. Dessa garnfärger voro således säkerligen de billigaste och vanligaste. Det är rätt intressant att se, att bland dessa det träffas ej mindre än fem slags gult och tre slag af hvardera brunt och rödt, men blott en slags grönt och intet blått. I andra fall är återigen satsen beräknad för mindre vikter färggods, nämligen för äkta rödt, orangegult och äkta karmosin hvardera ett skålpund, men för »Schuhen colör» 4 æ. Åtminstone de första tre af dessa voro säkerligen finare och dyrbarare färger, och bland dem är det röda förhärskande. Ej heller här finnes något blått omnämndt.

Färgning af silke anföres på ej mindre än 7 olika sätt och under flera af dessa omnämnas modifikationer för ernående af olika schat-

teringar. De olika hufvudfärgerna för silke var svart, grönt, citrongult, guldgult, nackarödt, blått och violett, hvilka sedan efter önskan kunde göras mörkare eller ljusare. För svart och grönt anföras så stora färggodssatser, som resp. 4 och 3 skålpund, hvilket tyder på en rätt stor användning.

N:o 1.

Att sätta Schedvatten:

Till 1 æ Schedvatten tages 1 æ sjövattnen och 4 Lod EngFehn och en nypa Salmoniak ilägges och Burken öfvertäcket.

Skedvatten = salpetersyra.

»Sal ammoniacum» = salmiak (ammoniumklorid).

N:o 2.

Att sätta minneral:

Till 1 æ viktriolsolja tages 7 Lod Indigo väl finsiktad som blandas och röres väl i Burken.

Mineral, jfr anm. till nr 19.

»Vitriololja» = svafvelsyra.

Indigo, blått färgämne, som erhöles genom jäsning af en ärtväxt, *Indigofera*, hvilken förr odlades i mycket stor utsträckning i Ostindien, Västindien, Florida m. fl. länder. Ehuru den färg, som erhöles af indigo, var högst förträfflig, har den på senare tid så godt som alldeles utträngts af de billigare anilinfärgämnenä.

N:o 3.

Äkta rödt, till 1 æ gods tages $2\frac{1}{2}$ Lod Consionell 5 Lod Schedvatten 5 Lod vinsten $\frac{1}{2}$ Lod QvärCitron i en liten påse kokar 2 Timar.

Konsjonell eller kochenill erhålles af torkade sköldlöss af arten *Coccus cacti*. Ursprungligen är denna insekt hemma i Mexiko, hvarest den lefver såsom parasit på åtskilliga cacteer af släktet *Opuntia*. Såsom färgämne blef den bekant 1526 och har sedan jämte opuntian öfverförts och odlats i många länder, äfven i norra Afrika (Algeriet) och södra Spanien. Af konsjonell beredes karmin m. fl. röda färgämnenä.

Quercitron, färgämnet i bark af en slags ek, *Quercus tinctoria*, som är hemma i Nordamerika. Namnet härleder sig dels af trädets namn, dels från den omständigheten att färgämnet är gult.

N:o 4.

Orangegult 1 æ [gods]. 10 Lod QvärCitron 6 Lod Wisätthols 5 Lod Krap 4 Lod Schedvatten 1 Lod Gurkmeja $\frac{1}{2}$ Lod Consionel $\frac{1}{2}$ Lod Vinsten blandas. Kokar 2 timmar är bäst efter äkta rödt som är färgat.

Wisätthols, jfr anm. till nr 11.

Krapp (*Rubia tinctorum*), en växt tillhörande familjen *Rubiaceæ*, som förr odlades äfven i Sverige på grund af det röda färgämne, som erhöles ur roten (»krapprödt», »turkiskt rödt», »alizarin», »krapplack»). Nu ersättes det allmänt af anilinfärger. I sin »Wästgöta-Resa» (p. 127) antecknar Linné från Alingsås: »Krappen eller Rubia Tinctorum war planterad uti rätt stor myckenhet, och växte ganska frodigt utan at dödas af vinterkölden, då han allenast täktes med granris, dock fordrar hon wäl mera skötsel, och bättre jord hos oss, än utomlands eller i Skåne; hennes röda rötter woro redan tämmeligen store.» Äfven i Linnés »Skånska Resa» omtalas krapp såsom odlad vid Lund.

Gurkmeja, roten af en ingefärsväxt, *Curcuma longa*, odlad i Sydasien. Gurkmeja innehåller ett gult färgämne, curcumin.

N:o 5.

Pomeransgult till 1 læ gods 5 æ alund 1 æ Schedvatten 12 Lod vinsten aluneras först i 2 timmar Sköljes godset Sedan 10 æ gulhols 10 æ ängskära uptages Sedan blandas i ett ämbar 4 æ gurkmeja 1 æ Schedvatten $\frac{1}{2}$ æ Vinsten Consionel efter Behof.

Gulholz, veden af ett i Sydamerika och Västindien växande träd, *Maclura aurantiaca*, till familjen *Urticaceæ*. Såsom namnet antyder, innehåller den ett gult färgämne.

Ängsskära, *Serratula tinctoria*, användes till gulfärgning. Den är inhemsk. Linné skrifver om denna ört i »Wästgöta-Resa» (p. 110) från Borås: »Ängskäran färgade gult, och köptes ifrån Östergötland, Halland och Skåne för 1 Dal. S:mt Lisspundet.» I Linnés »Skånska Resa» får man ytterligare uppgifter om denna ört, som visar huru viktig den på den tiden var. »*Serratula*, Fl. 660, eller ängskäran såldes här [d. v. s. i Malmö] torr för 16 öre silfvermynt lispundet. 3 lispund grön ört gifver merendels 1 lispund, sedan hon är torkad. Merendels såldes örten grön af bönderna för 4 öre silfvermynt lispundet. Färgaren klagade, at borgaren uphandlade af bönderna denna färgeört och utskeppade den til Dannemark och andra utländska orter, förän andre inländske färgare fått nog, hvarigenom priset stiger på örten; och det icke så illa, ty det var icke länge sedan, vi sjelfve köpte henne utifrån fast vi sjelfve hade henne då, äfven så mycket som nu.»

N:o 6.

Mörkblå valmar 150 alnar vita tages 4 $\bar{\cup}$ Sandel 3 $\bar{\cup}$ Viktriol
Salsburger 1 $\bar{\cup}$ Svänsk $3\frac{3}{4}$ $\bar{\cup}$ Vinsten 20 lod alund Kokar i 2 timmar
utgöringen $13\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ Blåholz.

Blåholz, campecheträ, den ljusbruna kärnveden af *Hæmatoxyton campechianum*, ett 6—16 m. högt träd, hemma i Mexiko och Central-Amerika, men äfven odladt på Antillerna etc. Färgämnet, som innehålles häri, kallas hæmatoxylin och har en vidsträckt användning.

N:o 7.

Gullgult 1 l $\bar{\cup}$ [gods]

Aluneras 5 $\bar{\cup}$ Alund 1 $\bar{\cup}$ Schedvatten $\frac{3}{8}$ $\bar{\cup}$ Vinsten Kokar i 2
timmar Utgöres med 8 $\bar{\cup}$ gulholz

8 $\bar{\cup}$ Engskära uptages

Läges i en Ren panna med 1 $\bar{\cup}$ Skedvatten 1 $\bar{\cup}$ gurkmeja $\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$
vinsten väl Siktad Blandas i et rent ämbar och Slås i pannen.

N:o 8.

Citrongult 1 l $\bar{\cup}$ [gods]

5 $\bar{\cup}$ alund 1 $\bar{\cup}$ Schedvatten 12 Lod vinsten Sedan kokas til-
sammans 6 $\bar{\cup}$ Gulhols 6 $\bar{\cup}$ Engskära uptages blandas i et ämbar $\frac{1}{2}$
 $\bar{\cup}$ Gurkmeja 1 $\bar{\cup}$ Skedvatten $\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ vinsten som slås uti pannen får
intet koka utan Bara Sjuda.

N:o 9.

Paljegult 1 l $\bar{\cup}$ [gods]

Tages mindre alund hanteras som ofvan utgöres med Gulhols
och Engskära.

N:o 10.

Castor Svart 1 l $\bar{\cup}$ [gods]

Tages $2\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ Salsburgerviktr[iol] $1\frac{1}{4}$ $\bar{\cup}$ vinsten $\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ gulhols.

Kokar i 2 Timmar och sköljes sedan 7 $\bar{\cup}$ Blåholz $\frac{1}{4}$ $\bar{\cup}$ Krapp
 $\frac{1}{4}$ $\bar{\cup}$ Spans[k]gröna.

Spanskgröna = kopparacetat eller ättiksyrad kopparoxid.

N:o 11.

Grådt färgas efter Svart 1 l $\bar{\cup}$.

Tages $2\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ blåholz $1\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ Smach $\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ gulholz.

Kokar 1 timme. Dunklas med $1\frac{1}{2}$ $\bar{\cup}$ viktriol.

Smack¹ eller Sumak (på tyska »Sumach» eller »Schmack» lär härleda sig från ett arabiskt ord »summák», hög, lång), rot och ved af en i Sydeuropa växande 2—2¹/₂ m. hög buske *Rhus cotinus* (stundom kallad »perukbuske») användes till gulfärgning och kallades i handeln också »ungersk gulholz» och »Fisettholz», jfr ofvan under nr 4 »Wisättholz». Blad och unga kvistar af en annan art, *Rhus coriaria*, som är hemma i Medelhafsländerna, användes under de tyska namnen »Sumach» eller »Schmach» dels till garfning, i synnerhet vid beredning af saffian och karduan, och dels till färgning. Hvilkendera af dessa som här åsyftas med »Smach» är ovisst, men möjligen den senare, då »Wisättholz» särskildt omnämns förut.

N:o 12.

Gall Svart till 1 l \bar{u} .

5 \bar{u} Blåholz 3 \bar{u} Smack 1 \bar{u} gulholz Kokar i 2 timmar 3 \bar{u} viktriol till utjöringen.

N:o 13.

Pysbrunt till 1 l \bar{u} .

4¹/₄ \bar{u} Sandel 1 \bar{u} blåholz 1¹/₂ \bar{u} Smach 12 Lod vinsten

Kokar i 2 timmar och Dunklas med 2 \bar{u} viktriol.

Sandel, af ett ostindiskt träd (*Pterocarpus santalinus*) af ärtväxternas familj, hvars röda, tunga och väluktande ved (»rött sandelträ») lämnar ett rött färgämne, santalin.

N:o 14.

Noasätt Brunt 1 l \bar{u} [gods]

4 \bar{u} gulhols 3 \bar{u} Krapp 1 \bar{u} Sandel 2 \bar{u} Smach ¹/₂ \bar{u} vinsten.

Koka i 2 timmar utgöres med 1 \bar{u} viktriol första gången, om det ej är mörkt nog tages til ¹/₂ \bar{u} viktriol.

Nötbrunt, af noisette = hasselnöt.

N:o 15.

Krapprödt 1 l \bar{u} [gods]

Tages 3 \bar{u} alund 24 Lod vinsten utgöres sedan med 7 \bar{u} Krapp något Fernbock.

N:o 16.

Morderödt 1 l \bar{u} [gods]

Tages 5 \bar{u} i Beten Sköljes sedan 4 \bar{u} Krapp pannan Beställes om utgiöres med 3 \bar{u} Fernbock Kokar ¹/₂ time Dunklas med urin och Påtaska.

¹ Linné skref »smack»; sumak är nu brukligare.

Morderödt, namnet förmodligen af »mordant» = betningsmedel af syror eller metallsalter. Genom användning af dylika lämnade krapp utmärkta och äkta färger allt efter behandling från rosenrödt till scharlakan, från violett till svart.

Fernbock, på tyska »Fernambubholz», som i sin tur är en förvriddning af Pernambucoholz, den gulbruna till ljusröda veden af *Cesalpinia echinata*, *brasiliensis*, *crista*, *bijuga* m. fl. på Antillerna och i Brasilien inhemska träd, som lämna ett rödt färgämne.

N:o 17.

Carmosinrödt 1 l \bar{u} [gods]

6 \bar{u} Fernbock till l \bar{u} .

Schas med Påtaska och urin.

»Schas» här, »Schgas» under nr 20 samt »Schågas» under nr 35 är allt samma term, härledd från det tyska »schauen», hvilket ord i färgeriindustrien användes för att beteckna efterbehandlingen af det färgade godset med sura eller alkaliska vätskor, animaliska ämnen eller såplösning för att få vackrare färg eller modifiera färgen på visst sätt. På tyska användes äfven för att beteckna samma sak verbet »schönen».

N:o 18.

Mörkgrönt garn 1 l \bar{u}

5 \bar{u} gulholz 1 \bar{u} alund $1\frac{1}{4}$ Minneral Kokas Sedan i 3 timmar

till millangrönt tages 6 \bar{u} gulholz 1 \bar{u} alund 24 Lod minneral.

N:o 19.

Boutelgrönt valm[ar] 100 al[nar]

12 \bar{u} gulholz 2 \bar{u} krapp 2 \bar{u} Smack $\frac{1}{2}$ \bar{u} vinsten

kokas i 2 timmar

Dunklas Sedan med 1 \bar{u} viktriol 1 \bar{u} mineral

1 Timme Blådas förut Perlblå vil man ej taga mineral Så Blådas de högre på Kypen.

Kyp, dels kärlet, i hvilket indigolösningen förvarades, dels själfva lösningen af indigo, som kunde beredas på olika sätt. Antagligen är det, som ofvan kallas »minneral», en sådan indigokyp. Enligt Cleve bildas af svafvelsyra och indigo »indigoblåsvafvelsyra», som fälles med natronsalt och då uppstår indigokarmin, hvarmed man kan färga i synnerhet ylle. Det är också möjligt att kypen innehöll vejde, *Isatis tinctoria*, ty denna ört användes

äfvén till blåfärgning. Linné fann den vildväxande på Öland och Gottland, och vid Alingsås säger han, att »Wejde Isatis war äfvén sådd i stor myckenhet; det warar allenast i tu år, ty sedan det burit frukt, förwisnar merendels roten; det växte wäl och frodigt; — — — Bladen afskäres til plantan och præpareras til bällar efter det sätt som allmänt brukas.» Men i Borås beklagar Linné, att vejde ännu köptes »ifrån Erfurt fattals, hwart fat holler wid pass 16 L \mathfrak{c} .»

N:o 20.

Äkta Carmosin 1 \mathfrak{c}
aluneras 4 lod Alund $\frac{1}{3}$ lo[d] vinsten utgöres med 2 lod Consionell
4 Lod röd vinsten kokar 2 timar om behöfs kan Schgas med urin.
Schgas, jfr anm. till nr 17.

N:o 21.

Hög gult till l \mathfrak{c} .
5 \mathfrak{c} alund 1 \mathfrak{c} Schedvatten 12 Lod vinsten 8 \mathfrak{c} gulholz 8 \mathfrak{c}
Engskära 2 \mathfrak{c} Krapp 1 \mathfrak{c} Gurkmeja blandas 1 \mathfrak{c} Schedvatten $\frac{1}{2}$ \mathfrak{c}
vinsten fin i ett ämbar pannan får intet koka utan endast Sjuda.

N:o 22.

Skin Colör till 30 alnar
 $1\frac{1}{2}$ Schedvatten 16 Lod vinsten $1\frac{1}{2}$ gulholz Consionelle tages
efter Behof som man vill hafva det mörkt till.

N:o 23.

Grönt Kläde 24 \mathfrak{c}
12 \mathfrak{c} Gulholz $1\frac{1}{2}$ \mathfrak{c} alund 1 \mathfrak{c} mineral kokar uti 2 timmar.

N:o 24.

Att färga Mörkblåt kläde Olifven Brunt $2\frac{1}{2}$ l \mathfrak{c} .
4 \mathfrak{c} alund 4 \mathfrak{c} vinsten Kokar i 2 timmar utgöres med 36 \mathfrak{c} gulholz 15 \mathfrak{c} Krapp 10 \mathfrak{c} gurmmeja Kokar uti 2 timmar

N:o 25.

Schuhen Colör 4 \mathfrak{c}
2 lod vinsten 4 Lod Smack 6 Lod Sandel 12 lod Krap[p]
Dunklas med 1 lod viktriol upsätter det sedan med $\frac{1}{2}$ \mathfrak{c} gulholz

N:o 26.

Biljard kläde 4 l \mathfrak{c} $\frac{1}{2}$.
Först Ljiusblåt Sedan 40 \mathfrak{c} gulholz 6 \mathfrak{c} alund $3\frac{1}{2}$ \mathfrak{c} mineral.

N:o 27.

Bombasins brunt

Aluneras först 1 l \bar{u} lika med Rödt sedan med 6 \bar{u} Krapp 3 \bar{u}
Sandel 2 \bar{u} Smach 1 \bar{u} Blåholz 3 \bar{u} Gulholz $\frac{1}{2}$ \bar{u} vinsten

Kokar uti 2 timmar

Bombasin = ett slags tyg, som ursprungligen i Italien väfdes af kamelhår och silke men sedan äfven af andra beståndsdelar.

N:o 28.

Äkta Gredelin 1 l \bar{u}

4 \bar{u} alund kokar 2 timmar.

Sedan 5 \bar{u} fernbock som det hanteras uti sedan utgiöres på Kypen tils det blifver färdi[g]t

oägta gredelint 1 l \bar{u}

3 \bar{u} Blåholz 1 \bar{u} fernbock 1 \bar{u} alund $\frac{1}{2}$ \bar{u} vinsten

Dunklas med litet Påtaska

N:o 29.

Gröna valmar 50 alnar tages 5 \bar{u} gulholz $1\frac{1}{2}$ \bar{u} alund $\frac{1}{2}$ \bar{u}
Mineral koka 2 Tim[m]ar Dunklas med 6 Lod gurkmeja 1 \bar{u} krapp
 $\frac{1}{2}$ timme

tages först på kyp högt Ljusblåt.

N:o 30.

Gula Boyer 3 l \bar{u}

Betas med 16 \bar{u} alund

$2\frac{1}{2}$ \bar{u} vinsten 3 \bar{u} Schedvatten Kokar i 2 timmar. Kokas sedan
18 \bar{u} gulholz 18 \bar{u} Engskära 3 \bar{u} gurkmeja $1\frac{1}{2}$ \bar{u} vinsten 2 \bar{u}
Schedvatten

Pan[n]an får Sjuda men ej koka.

N:o 31.

At färga Svart Silke 4 \bar{u}

Aluneras med 3 \bar{u} alund först Sedan kokas 6 \bar{u} Blåholz 4 \bar{u}
Engskära litet Spanskgröna uti godset betas och 4 \bar{u} viktriol uti
en Så Smältes fortfar ut[?] Dunklingen 4 gånger är nog.

N:o 32.

At färga grönt Silke 3 ④

3 ④ Gulholz eller BarbariRötter Som afkokas och Svalna att man kan hantera der uti då man tager Gurkmeija och Mineral efter Behof

Barbarirötter, rötterna (liksom veden och barken) af berberisbusken innehålla ett gult färgämne och användes därför förr till färgning. Det är möjligt därför, att det är sådana som här afses.

N:o 33.

CitronGult Silke

aluneras göres med våg.

Behöfs det Gulare tages litet Gurkmeija, Gulholz och ängskära

»Våg» betyder här antagligen »Wau» (jfr under nr 17 ofvan »schåga» af »schauhen»). Wau är det tyska namnet på *Reseda luteola*, hvilken växt innehåller ett gult färgämne, luteolin, som användes till gulfärgning efter betning med alun. I sin »Wästgöta-Resa» (s. 110) omtalar Linné, att »Wau — — färgar gult, och köpes ifrån Frankrike buntetals, hwar bunt kostar 1 Dal. S:mt, och består af 10, till 12 Marker. Han köpes också utifrån, fast han länge växt wildt kring Lund i Skåne, och tål ganska wäl vårt climat.» På ett annat ställe skrifer han: »La Vau, eller Luteola sås här [i Alingsåstrakten] årligen uti stor myckenhet; i år war hon twingad af wårtorkan». — Den franska importen med ty åtföljande franskt uttal förklarar kanske än bättre skrifsättet »våg». I sin »Skånska Resa» skrifer Linné om samma växt: »Luteola — — — en skön färgört til gul färg, hvilken årligen förskrifves utifrån under namn Wouw» — — — På ett annat ställe i samma bok läses: »La Voue, Luteola, — — — är en ört, som mycket förskrifves årligen ifrån Frankrike, såsom ifrån Cette, Rouen, Bayonne, Bourdeaux, emedan vi icke gerna få henne i Sverige jämn mogen och hon är oumgängelig vid färgerierna til gul färg, växer årligen af nytt frö och något litet kröker spetsarne af sina ax mot solen, den hon följer hela dagen. Denna ört har jag sett wild wid Calmar, Cimbrishamn, Helsingborg och på et par andra ställen» — — — Ännu litet längre fram i boken står det »Wauw eller Luteola» — — — och i registret »Vow». Alltså skrefs detta namn på mångahanda sätt!

N:o 34.

Guldgult Silke.

Aluneras och göres med våg och några Droppar uljana som man vill hafva det Högt till.

Våg, jfr anm. till nr 33.

Med »uljana» menas säkerligen färgämnet »orleana» eller »orellana». Detta erhålles af ett 5—10 m. högt träd, *Bixa orellana*, »ruku»-trädet, som växer på Antillerna och i tropiska Sydamerika. Beredningen af färgämnet tillgår så, att det röda fruktköttet, som omgifver fröna, lägges i vatten och får jäsa. Färgämnet uppstiger då till ytan som rött skum, hvilket tillvaratages, kokas och formas till kakor af 1—1¹/₂ kilos vikt, som sändas i handeln invecklade i blad af en *Canna*-art. Färgämnets hufvudbeståndsdel är känt af kemisterna under namnet »bixin». Det är ett rött pulver, olösligt i vatten, men löses med gul färg i sprit, feta oljor och alkalier. Det användes ej blott till färgning af ylle och siden utan äfven för den engelska Chester-osten o. s. v.

N:o 35.

Nakarödt Silke

Aluneras 12 timmar

Sedan kokas Fernbock och låter Svalna så att man kan hantera uti vill man hafva det mörkare Schågas det med litet Potaska då det blir Carmosin

Nackarödt, klarrödt — på tyska »nacaratarfärbig, pfirsichrotfarbig» — på franska »nacarat».

Schågas, jfr anm. efter nr 17.

N:o 36.

Ljusblåt Silke

Man värmer varmt vatten och slår mineral uti som man vil hafva det mörkt til Litet alund bör äfven Tagas till.

N:o 37.

Aldroa Marie Lowis Silke

Aluneras först Sedan afkokas lite Blåholz och fernbock och vispas lite Såpa ibland. till Mari Lovis tages igen Såpan —

Aldroa Marie Lovis, möjligen förvrängning af namnet på en spansk orden för damer, »Maria Louisa», stiftad 1792. Ordenstecknet var en 8-uddig violett och hvit stjärna, som bars i ett violett band. Möjligen åsyftas här denna violetta färg.